

De landtrek in het najaar van 1991

Hans Groot

Inleiding

De langst lopende onderzoeksactiviteit van de vogelwerkgroep, het tellen van trekvogels tijdens het najaar, is ook in 1991 voortgezet. Het was een najaar dat te boek zal komen te staan als nogal mager, zowel voor wat betreft het aantal teluren, als het aantal getelde vogels. Zeker na de twee laatste najaaren met enorme invasies (Zwarte Mees in '89 en Kruisbek in '90) vielen de trektellingen in het najaar van 1991 enigszins tegen. Ook flapten er geen Notekrakers over de telpost, de kleine invasie ten spijt.

Maar er werden genoeg uren en vogels geteld om kond van te doen. Naast de gebruikelijke paragrafen over de telpost, telmethode, telperiode en tellers zullen de resultaten van 1991 in chronologische volgorde per maand beschreven worden. Een diepere analyse van de resultaten kan op basis van dit ene najaar niet gemaakt worden. De uit te brengen avifauna biedt daarvoor meer mogelijkheden.

Telpost

Opnieuw is geteld op telpost Parnassia, een kaal duin in de Kennemerduinen ten zuidoosten van het restaurant met dezelfde naam (waar de koffie overigens weer iets beter is geworden, maar dit terzijde want de beste koffie wordt nog altijd op de telpost zelf geschonken). Men heeft vanaf de telpost een prima uitzicht naar alle kanten en alleen nu en dan ondervindt men geluidsoverlast van de ruisende zee en vinkenbaan Van Lennep.

Telmethode

De standaard methode voor het tellen van landtrek, ontwikkeld door de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellingen (LWVT), is in 1991 deels gehanteerd. Kort gezegd komt het er op neer dat een OchtendTelling (OT) van 2,5 uur wordt gehouden (een half uur vóór zonsopkomst tot twee uur erna). Deze wordt bij voldoende trek en motivatie gevolgd door een Late OchtendTelling (LOT), die ook 2,5 uur duurt. Er zijn evenwel ook extra uurtjes geteld na een OT (dus géén volledige LOT).

Per kwartier worden alle soorten genoteerd die duidelijk trekgedrag vertonen met uitzondering van de Zilvermeeuw, Ekster, Zwarte Kraai en Huismus (waarvan moeilijk te bepalen valt of de exemplaren daadwerkelijk trekken). Wegens te sterke trek op een aantal dagen -waarop het grootste percentage aan getelde vogels langs komt- is vanaf 1991 geen onderscheid gemaakt in vogels die binnen en buiten een straal van 100 meter van de post langs vliegen. Bovendien zijn ook geen trekrichtingen en -hoogten meer genoteerd en is niet consequent genoteerd dat een soort uitsluitend gehoord is. Het zijn deze drie punten die afwijken van de standaard methode van de LWVT. De afgelopen jaren zijn hierover voldoende gegevens verzameld om plausibele uitspraken te kunnen doen.

Telperiode

In totaal is de telpost 114,5 uur bemenst geweest, hetgeen op hetzelfde lage niveau ligt als dat van 1990. Met name het gebrek aan tellers die tijd hebben én gemotiveerd zijn, begint verontrustend te worden.

De tellingen zijn redelijk verdeeld over het seizoen, hoewel er echter hier en daar grote gaten in deze verdeling vallen (tabel 1). Het zijn dan vooral perioden met slecht, ongunstig weer voor landtrek. Het feit dat er slechts twee tellingen zijn uitgevoerd in november valt hierdoor deels te verklaren.

Tabel 1. Teldagen- en uren, najaar 1991 op telpost Parnassia.
N = 114,5

Datum	Teluren	Datum	Teluren	Datum	Teluren
22-7	2,5	8-9	2,5	8-10	2,5
3-8	2,5	11-9	2,5	11-10	2,5
4-8	2,5	13-9	2,5	12-10	5
6-8	2,5	14-9	2,5	14-10	2,5
10-8	5	15-9	2,5	15-10	2,5
13-8	2,5	16-9	4,25	19-10	2,5
21-8	2,5	19-9	5	24-10	2,5
22-8	2,5	21-9	5	26-10	5
27-8	2,5	28-9	3,5	27-10	5
31-8	2,5	29-9	3,75	31-10	2,5
1-9	5	3-10	2,5	16-11	3
7-9	2,5	5-10	5	24-11	2,5

Tellers

De volgende trektellers bleven naar de telpost komen en worden voor hun inspanningen bij deze hartelijk bedankt:

Henk Boersbroek, Ruud Brouwer, Fred Cottaar, Co Dooms, Amon Gouw, Hans Groot, Ferdij Hieselaar, Berry v.d. Hoorn, Fred Hopman, Evert van Huijssteeden, Guido van Leeuwen, Henk Maat, Pim de Nobel, Marcel en Roy Slaterus, Marianne Stuart en Pieter Thomas.

Samenvatting van de resultaten

Algemeen

In totaal werden 108 soorten langs trekkend waargenomen, hetgeen op het niveau van najaar 1990 ligt (107 soorten). Het aantal waargenomen exemplaren lag echter veel lager; de 119.451 vogels steken schril af bij de 188.713 van 1990 (Groot, 1991). Ofschoon het een diepere analyse vereist en het gevaarlijk is uitspraken te doen op basis van gegevens die tijdens ruim honderd teluren zijn verzameld, zou het slechte broedseizoen van 1991 van invloed geweest kunnen zijn op de lage aantallen getelde vogels. Door het koude en in juni zeer natte weer is het broedsucces van vele vogelsoorten in de noordelijke helft van Europa waarschijnlijk negatief beïnvloed. Telposten die wel zeer regelmatig bezet werden melden eveneens relatief lage aantallen trekvogels en ook ringers constateerden dat er minder vogels in hun netten hingen. Soorten die altijd de top aanvoeren voor wat betreft het aantal exemplaren dat geteld wordt, vielen zwaar tegen. Met name van de Kokmeeuw, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Koperwiek, Spreeuw, Vink en Kneu werden weinig exemplaren geteld. Ook waren er bijna geen topdagen met 'beukende trek' (zeer grote aantallen soorten en exemplaren).

Gelukkig viel er genoeg te genieten op Parnassia. Wat dat betreft blijft het registreren van landtrek toch de leukste tak van vogelen in het najaar. Zo werden er hoge aantallen Aalscholvers, betrekkelijk veel Sperwers, Boerenzwaluwen en Zanglijsters waargenomen en konden ook weer enige zeldzamere soorten op naam gebracht worden. Soorten als Kleine Zilverreiger, Morinelplevier, Duinpieper, Roodkeelpieper, Grote Pieper en Ortolaan geven een telling een extra dimensie. Of de wilde taferelen die zich afspeelden na het waarnemen van een langsvliegende Scharrelaar op 5 oktober een negatieve invloed hebben gehad op het geconcentreerd verder tellen die ochtend, zal buiten beschouwing blijven. Want het onverwachte waarnemen van zo'n fraaie zeldzame soort laat je natuurlijk niet onberoerd.

In tabel 2 is een lijst opgenomen van een aantal waargenomen soorten en aantallen.

Nieuw voor de telpost was de eerste mediterrane verrassing van het telseizoen: de Kleine Zilverreiger op 22 augustus. Foto: Piet Munsterman.

Augustus

Afgezien van een enkele telling eind juli, toen er toch nog 163 Gierzwaluwen en bijna 4000 Spreeuwen werden geteld, begon het telseizoen in de eerste week van augustus. Op de derde van de maand werd een diepterecord qua soorten en aantallen behaald: in de mist werden welgeteld 1 Watersnip (gehoord) en 1 Spreeuw waargenomen. De teldagen hierna waren ook niet bijster interessant, op de grote aantallen Aalscholwers na. Het betrof hier groepen die zeer waarschijnlijk (gezien de noordelijke trekrichting en het tijdstip op de ochtend) van een slaapplaats in de AW-duinen naar het fourageergebied bij IJmuiden vlogen. Eigenlijk geen echte trek dus.

De tweede helft van augustus leverde iets meer soorten en aantallen op. Er werden diverse steltlopers gezien en gehoord en ook het aantal zwaluwen, Gele Kwikken en Boompiepers, traditionele lange-afstandstrekkingers die Europa vroeg verlaten, liep op. Op de 21e werden de eerste Kramsvogel en Ortolaan waargenomen. De dag erna kon een nieuwe soort voor de telpost worden opgeschreven: een Kleine Zilverreiger, haarscherp opgemerkt door Amon (hé, wat vliegt daar voor wits?). Mogelijk was dit hetzelfde exemplaar dat vanaf begin september op Texel pleisterde. De laatste tellingen in deze maand zorgden onder andere nog voor drie Bruine Kieken, twee Kemphanen, vier Oeverzwaluwen en tweede Ortolanen.

September

De eerste van de maand opende met prachtig weer en een redelijk aantal Gele Kwikken (95), een Bruine Kiek, de eerste Duinpieper en een Bosruiter. Het duurde vervolgens een aantal dagen voordat de weergoden weer aardige tellingen mogelijk maakten. Op de 11e jakkerde het eerste Smelleken voorbij en op de 13e viel de bescheiden piek van de Gele Kwikstaart met 134 exemplaren. Zeer fraai deze dag was de waarneming van een Morinelplevier die neerstreek op de parkeerplaats naast de telpost en zich uitgebreid door de teller liet bewonderen. Ook werden deze dag de eerste Grote Gele Kwik en IJsgors van het najaar waargenomen.

Medio september begint voor menig vogelaar het najaar pas echt. Vanaf die tijd begeven ook de noordelijke soorten zich in het trekgewoel. Op de telpost kwamen de eerste Rietgorzen, Sperwers, duiven, Graspiepers, lijsters, mezen en vinkachtigen langs. Leuke krentjes waren een Ortolaan op de 14e en de 16e, twee Duinpiepers op de 16e en diverse IJsgorzen en Grote Gele Kwikken. De 21e was de eerste goede trekdag. De samengestroomde tellers konden genieten van de 9 Sperwers, 3 Bruine Kieken, 300 Boerenzwaluwen, de fraai langstreckende Grote Pieper, ruim 1000 Graspiepers, vier Grote Gele Kwikken, meer dan 5000 Spreeuwen en drie IJsgorzen. Hierna volgde een week met minder goed landtrekkelweer, hetgeen meestal het optreden van sterke trek betekent wanneer het weer gunstig wordt. Dat gebeurde in het weekend van 28/29 september, toen met een ZO-wind grote aantallen vogels genoteerd konden worden. De Graspieper trok massaal langs (ca. 6000 exx.), maar werd in talrijkheid al overvleugeld door de Spreeuw (bijna 9000exx.). Verder waren met name noemenswaardig een Smelleken, 25 Oeverzwaluwen, de enige Strandleuwerik, een Duinpieper en 243 Zanglijsters op de 28e en ruim 1.000 Kieviten, een late Gierzwaluw en de eerste Roodkeelpieper op de 29e.

Oktober

De enige Havik van het najaar werd op de derde gezien. Twee dagen erna was het weer raak; na enige stormachtige dagen ging de wind naar ZO waardoor de trek keurig langs de kust werd gestuwd. De tellers op 5 oktober konden aan de bak: een Duinpieper, 2800 Graspiepers, 161 Witte en 5 Grote Gele Kwikken, 14.000 Spreeuwen, bijna 400 Zanglijsters en 7 IJsgorzen trokken onder zeer veel meer langs. De Scharrelaar spande uiteraard de kroon op deze prachtige dag. Een week erna was de trek opnieuw goed en werd weer eens bevestigd dat medio oktober de najaarstrek zijn hoogtepunt voor wat betreft het aantal soorten en exemplaren beleeft. Op 11 oktober werden 45 soorten waargenomen, waarvan behoorlijk veel in een hoog aantal. Een greep uit de resultaten: 112 Aalscholvers (ditmaal wel echte trek), de eerste Blauwe Kiek, een late Duinpieper en de enige Waterpieper, 254 Witte Kwikken en 14 IJsgorzen (het hoogste aantal van het najaar). De beste dag voor de Vink was 12-10 met 1700 exx. Verder bleven ook van andere vinkachtigen, duiven, lijsters en mezen de aantallen laag. Soorten die normaal rond half oktober hun piek in de doortrek hebben, zoals Oeverpieper en Ringmus, vielen zwaar tegen. Alleen een late Bruine Kiek en 128 Rietgorzen op de 12e, de tweede Roodkeelpieper op de 15e en een Grote jager op de 19e zijn echt vermeldingswaardig.

Gelukkig had het weekend van 26/27 oktober, nog veel goeds in petto, nadat op de 24e nog een Grote Pieper was gezien. Op beide dagen werden veel Sperwers waargenomen (46 exx.). Een ander schitterend schouwspel is trek van kraaiachtigen. Wolken Kautjes, met daar tussen tientallen Roeken en op de 26e een Kauw van de Russische ondersoort *soemeringii*, trokken over (in totaal 2.200 exx.). Verder werd een scala aan andere soorten waargenomen, zoals de Grauwe Gans, Wilde en Kleine Zwaan, Casarca, de Ruigpootbuizerd, de Boomleeuwerik, een Zwarte Ruitter, een late Oeverzwaluw en de eerste Fraters en Geelgorzen. Veldleeuweriken en Kepen bereikten in dit weekend hun bescheiden doortrekkie. De laatste dag van de maand bracht de enige trekkende Sneeuwgorz op.

November

Zoals hierboven reeds is vermeld, zijn er slechts twee tellingen uitgevoerd in november. Vooral die op de 16e was erg aardig, met eindelijk een redelijk aantal Kramsvogels (bijna 1.000), ruim 200 Groenlingen en een Geelgorz. Ook de groepen Kleine Rietganzen en enkele Brandganzen werden graag opgeschreven. Of dat eveneens gebeurde op 24-11, de andere ganzen-dag, durf ik te betwijfelen. Toen vlogen 27 Nijlganzen over...

Tabel 2. Overzicht van een aantal soorten en aantallen per standaardweek (week 40 bijv. = 1-7 oktober) op telpost Parnassia, najaar 1991. N teluren = 114,5.

Soort	Week																	Totaal		
	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45		46	47
Aalscholver	61	-	93	226	54	25	28	17	29	68	26	32	148	35	94	-	-	14	22	972
Bl. Reiger	12	-	-	3	-	5	3	10	6	1	21	-	2	-	2	-	-	1	-	66
Saaiant	-	-	-	-	-	5	9	-	9	27	26	-	12	6	2	-	-	-	-	82
Wintertaling	-	-	-	-	-	5	5	-	-	-	-	-	23	2	1	-	-	-	-	36
Pijlstaart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	37	-	10	11	-	-	-	-	62
Sparver	-	-	-	-	-	1	-	1	2	9	4	1	9	5	46	-	2	-	-	79
Bruine kiek	-	-	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	7
Blauwe kiek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	5	-	-	1	-	7
Boomvalk	-	-	-	1	-	2	1	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Schleekster	14	-	3	7	3	14	16	3	2	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	65
Montbeekpl.	-	-	-	-	2	2	5	-	1	4	13	1	-	-	-	-	-	-	-	28
Goudplevier	-	-	-	-	1	10	3	-	-	3	17	-	40	-	18	-	-	-	-	92
Kievit	5	-	-	-	-	34	1	16	51	1151	107	164	-	439	-	-	-	-	-	1963
Roets Str.	-	-	1	-	-	1	3	-	-	24	8	7	-	2	-	-	-	-	-	48
Watermip	-	-	1	-	16	35	19	1	12	34	38	5	26	-	38	-	2	-	-	227
Walp	-	-	-	-	1	-	10	1	-	-	-	-	5	-	5	-	-	-	-	22
Tureluur	-	-	2	31	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	38
Kohmeeuw	18	-	-	20	8	52	38	2	21	34	173	65	27	10	118	-	-	-	6	554
Stormmeuw	-	-	-	8	-	9	-	-	-	1	8	-	-	1	5	-	-	-	1	33
Kleine Man.	-	-	-	51	-	9	7	-	1	3	27	-	-	21	1	-	-	-	-	120
Melchuij	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	66	15	7	51	-	-	7	-	150
Wentduif	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	142	47	-	30	-	-	164	1	389
Turkse Tort.	2	-	-	-	1	5	2	-	8	3	1	9	38	-	3	-	-	-	-	72
Veldleeuw.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	6	96	459	2	795	3	-	213	13	1591
Boornswaluw	-	-	-	-	8	13	40	-	7	342	57	58	14	-	4	-	-	-	-	543
Beemsterpleier	1	-	2	1	10	4	47	2	14	19	26	-	2	-	-	-	-	-	-	128
Graspieper	-	-	6	-	-	-	3	-	940	1933	6032	3294	1933	125	441	15	-	67	46	14835
Overpieper	-	-	-	-	-	-	-	-	2	23	5	19	11	25	2	-	-	-	-	87
Gale Kwikst.	-	-	-	-	-	84	204	7	181	106	19	2	2	-	-	-	-	-	-	605
Gr. Gals Br.	-	-	-	-	-	-	-	-	8	4	3	5	1	1	1	-	-	-	-	23

Tabel 2 (vervolg).

	Week																				
	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	Totaal	
Soort																					
Witte Kwik	3	-	-	2	1	2	20	3	40	78	13	162	314	3	42	1	-	1	3	688	
Heggenus	-	-	-	-	-	-	25	-	12	35	12	48	11	-	9	-	-	-	-	152	
Marel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	6	-	-	3	-	13	
Kransvogel	-	-	-	-	3	4	-	3	6	-	6	8	1	116	1	-	-	964	145	1257	
Zanglijster	-	1	-	-	-	-	-	4	4	253	383	167	20	25	4	-	-	-	-	861	
Grote Lijster	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	12	11	-	-	-	-	-	-	25	
Koparwiek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	76	86	7	106	6	-	13	3	3	325	
Pispalmes	-	-	-	-	-	-	-	7	40	8	71	25	-	5	-	-	9	2	2	167	
Koolmees	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	19	18	-	18	-	-	-	-	-	59	
Roek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	130	-	-	-	-	-	148	
Kauw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	85	718	280	2239	-	-	-	-	2	3329	
Spreeuw	3722	-	213	15	13	24	16	-	221	5256	8672	15187	3007	1992	19814	2847	-	5046	651	78056	
Ringmus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80	45	-	105	-	-	-	90	1	321	
Vink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	54	1193	3733	148	1264	6	-	283	437	7128	
Keep	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48	140	5	692	3	-	-	9	5	5	902	
Greenling	-	-	-	-	-	1	-	65	25	6	59	81	18	105	-	-	-	208	19	587	
Putter	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	23	10	3	-	-	-	2	-	42	
Sijde	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	7	46	3	18	-	-	-	1	3	81	
Kneu	-	-	-	3	-	-	-	12	1	53	185	63	160	259	10	41	-	3	6	796	
Barmsijs	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	5	-	2	-	-	-	-	-	8	
Rietgors	-	-	-	-	-	-	-	-	3	34	13	44	199	12	121	45	-	40	25	536	
IJgors	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	3	7	20	5	10	1	-	1	-	53	